

1843 ԲԱԶՄԱՎԵՊ 1915

ՀԱՆԴԻՍԱՌԱՋ

Մ. ՍՅԱՆԻՍՅԱՆԻ ԱՆՆ

ՀԱՏՈՐ
49
ՄԱՐՏ
թ. 3

— ԱԶԳԱՅԻՆ — ԲՈՒՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՏԱԿԱՆ —

— ԱՄՍԱԹԵՐԹ —

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՐՈՑ

ԸՍՏ ՀԱՅԿԱՅ ՇՐՋԱՆԻՆ

Ը. — Նշանակեցինք եօթներորդ գըլ-
խոյն մէջ՝ թէ ժամանակն յետ մահուան
Յովսեփայ մինչև ըրիստոնէական թուա-
կանն՝ կը կազմէ շրջան մը 1653 տարի-
ներու։ Քրիստոնէական թուական կ'ըսենք
և ոչ Քրիստոսի թուական, վասն զի գոր-
ծածական թուականը չի սկսիր Քրիստոսի
թուականէն, այլ անոր ծննդեան երկու
տարի վերջը, (որուն վրայ պիտի խօսինք
իւր կարգին)։ Ուստի պատշաճ է այս
թուականն կոչել Քրիստոնէական րոտա-
կան, և ոչ Քրիստոսի րոտական, և այսպէս
ալ համաոտագրութիւնն Ն. Ք. եթէ ի
գործ դրուի, հարկ է միշտ հասկընալ
Նիսի քան զՔրիստոնէական րոտական։

Առաջին վեց զլից մէջ տեսանք թէ
ժամանակագրութիւնը կը հասնէր մինչև
Յովսեփայ մահը, ուր Խնդոց գրիւրը վեր-
ջակէտը դրած էր։ Մովսէսի հնգամա-
տեանին երկրորդ գրութիւնն է Ելից գիր-

քը, և արդարեւ այս գիրքս շարունակու-
թիւն մ'է Խնդոց գրոց, վասն զի համա-
ոտաւ կը սկսի պատմել Յակոբ Նահա-
պետին Եգիպտոս մտնելը, վախճանիլն
Յովսեփայ, և ուրիշ թագաւորի Եգիպ-
տացոց զահուն վրայ բարձրանալը որ՝
զՅովսէփ չէր ճանչնար. սա սկսաւ, կ'ը-
սէ, չարչարել իսրայելացիները և այս
ժամանակս ծնաւ, կ'ըսէ, Մովսէս՝ որ
կրտսեր է քան զԱհարոն եղբայր իւր և
քան զՂոյր իւր Մարիամ։

Արդ ժամանակագրութեան մէջ անսխալ
ընթանալու համար, ջողարկեալ՝ այն է
անբացատրելի մնացած տեղերն բացա-
տրելու փորձ պիտի՝ ընեմ ստոյգ ժամա-
նակագրութիւնը երևան հանելու համար։

Նախ և առաջ յայտնի ժամանակ մը
չենք նշմարեր, յետ մահուան Յովսեփայ
մինչև ցմնուող Մովսէսի թերեւս ըսուի,
ինչո՞ւ անյայտ կը կոչեմ այս ժամանակս,
քանի որ Ելից գրոց Նախադրութեան մէջ
յայտնապէս կ'ըսէ. «ի ժամանակի անդ,
զի էր յետ մահուան Յովսեփայ ամբ
վաթառն և հինգ, ծնաւ Մովսէս»։ Կը
պատասխանեմ. վասն զի ոչ մի փաստով
այս թիւս հաստատուած է, մանաւանդ

թէ, ըստ իս, քմահաճոյցով դրուած թիւ մը կ'երեւի, կամ լաւ եւ երեսակայեւով հնարուած՝ ե ոչ գիտութեամբ, այնպէս որ կարելի էր վաթսուն եւ հինգ տարի համարելու տեղ եօթնասուն եւ հինգ տարի զնել, ե ինչո՞ւ 65 տարի կամ 75 տարի տեղ չընել աւելի երկար ժամանակ մը, Եւ ո՞վ կ'արգելու չննթադրել թէ փոխանակ վաթսուն եւ հինգ տարի ըլլալու, յիսուն եւ հինգ տարի չըլլայ: Սակայն մենք պատճառաբանութեամբ ցոյց պիտի տանք՝ թէ յետ մահուան Յովսեփայ մինչեւ ցծնունդ Մովսէսի քառասուն եւ չորս տարիներու շրջան մ'է միայն, ո՛չ աւելի ե ոչ պակաս:

Այս նկատմամբ մեր պատճառաբանութիւնը աւելի հաստատուն հիման վրայ հաստատելու համար՝ միայն այս մասին մէջ, ոչ մի ժամանակագրի կը դիմենք, այլ ուղղակի Սուրբ Գրոց վրայ կը հիմնուինք, ե կը յուսանք թէ այս կերպ պատճառաբանութենէ աւելի մեծ փաստ չէ կարելի յառաջ բերել:

Արգ Ծննդոց ԾԵ զլիսոյն ե 13 համարին մէջ կը կարդանք. «Գիտելով զիտասը ջիր, կ'ըսէ Աստուած Աբրահամու, զի պաշտօնաւոր եղիցի զաւակ ըս յերկիր որ ոչ իւր իցէ, ե ծառայեցուցեն զնոսա ե չարչարեցեն, ե տառապեցուցեն զնոսա ամս չորեք հարիւր»: Ահա այս թուոյն մէջ պէտք ենք փնտռել մեր խնդրելի թիւն. վասն զի այս այն թաքուն թիւն է՝ որուն մէջ զադտնիքը ծածկուած է:

Եւ ինչո՞ւ թաքուն կը համարինք, կըրնայ մեզ հարցուիլ, քանի որ յայտնապէս կ'ըսէ սուրբ Գիրքը՝ նոյն իսկ բերուած վկայութեան մէջ, թէ «չարչարեցեն զնոսա ամս չորեք հարիւր», ուստի չորս հարիւր տարին կը նշանակէ թէ այնչափ ժամանակ եղիպտոսի մէջ պիտի մնան կամ մնացել են: — Կը պատասխանենք. ինչո՞ւ այդ չորս հարիւր տարին իսրայելացիներուն եղիպտոս մնալուն համար պիտի հասկըցունք, ե ոչ ուրիշ մեկնութիւն մը տալ այդ թուականին նոյն պիտի ոճով, քանի որ բառական իմաստը՝

չորս հարիւր տարի պիտի չարչարուին, պիտի տառապին կ'ըսէ, որով այս վերջին իմաստով չորս հարիւր տարիներու մէջ՝ իսրայելացուց երջանիկ ապրած ժամանակին վրայ չիօսիր, ըսել է թէ չորս հարիւր տարիներու վրայ պէտք է աւելցընել երջանիկ ապրած ժամանակն ալ՝ թէ՛ Յովսեփայ կենդանութեան ժամանակ, ե թէ ժամանակ մ'ալ յետ մահուան Յովսեփայ, ապա թէ ոչ աւելորդ բացատրութիւն կ'ըլլար ըսելն՝ «Եկաց այլ թագաւոր որ ոչ ճանաչէր զՅովսէփ» (Ելք Ա. 8). ուրեմն կային կամ եղան թագաւորներ որ Յովսէփին կը ճանչնային, որով լաւ աչքով նայած են անոր ազգին. ուստի եթէ այս թուականը միայն չարչարանաց թուական հասկնանք, չորս հարիւր տարին աւելի կեցած կ'ըլլան Եղիպտոսի մէջ իսրայելացիները, իսկ չորս հարիւր տարի չարչարուած չըլլալին, աւելի մատնանիշ կ'ընէ այս բացատրութիւնը՝ «Եկաց այլ թագաւոր», ուր թագաւորն եզակի է. ոչ մի թագաւոր՝ այս ժամանակիս, չորս հարիւր տարի ապրած է: Ուրեմն այս պատճառաբանութեամբ՝ կը ջրուի վերի առարկութիւնը, ե միանգամայն կը հաստատուի թէ բառական իմաստով պէտք չէ հասկնալ այն բացատրութիւններն:

Հիմա ցոյց տանք թէ նոյն իսկ չորս հարիւր տարին աւելի ալ կեցած չեն իսրայելացիք Եղիպտոսի մէջ. որպէս զի ամէն տարակոյս փարատի ու կարենանք ուղիղ հասկընալ՝ Աբրահամու տեսլանը մէջ յիշատակուած չորս հարիւր տարուան զադտնիքը:

Գծուարին ձեռնարկ մ'է, վասն զի բովանդակ Սուրբ Գրոց մէջ չկայ օրինաւոր աչքի զարնող փաստ մը մեզ ի նպաստ, բաց ի այս երկու բառերն, «ի չորրորդում ազգի», թերեւ զարմանան ամենքը թէ այս երկու բառերն ինչ փաստ կրնան ըլլալ որուն վրայ կ'ուզենք հիմնուիլ: Եւ յիրաւի երբ Աստուած ըսաւ Աբրահամու տեսլանը մէջ թէ զաւակներդ պիտի նշուուին, տառապին չորս հարիւր տարի

(այսինքն չորս հարիւր տարի վերջը այս օրէն սկսեալ), կը յաւելու «ի չորրորդում ազգի դարձցին այսրէն» (ԴՆ. ԺԷ. 16)։

Արդ այս բացատրութիւնը կը հակասէ բոլորովին չորս հարիւր տարի կամ աւելի ևս Եգիպտոսի մէջ մնալուն, Հոս ևս կնճիտ մը կայ որ պէտք է մէջ տեղէն վերցնել մեր խնդրոյն մէջ մտնելէն առաջ. այս է՝ չորս ազգ որ կը յիշատակէ ուսկից հաշուելու է. Եթէ Արարհամու տեսիլքէն սկսինք՝ չորս ազգ չորս հարիւր տարի չեն ձևացներ, վասն զի Արարհամէն սկսեալ առաջինը իսահակ է. սա վաթսուռ տարեկան կը ծնանի Յակոբը, երկրորդ ազգ. Յակոբ 91 տարեկան էր երբ Յովսէփ կը ծնանի, երրորդ ազգ. և Յովսէփ 30-37 տարեկան հղած պահուն կը ծնանի Մանասէ և Եփրեմ, և ահա չորրորդ ազգ. և տակաւին Յակոբ որ է Խաբայէլ, Եգիպտոս պանդխտած չէր, և այնու հանդերձ այս չորս ազգերն՝ 188 տարուան միջոց մը կը ձևացնեն վերի դրուած ծննդեան տարիներու համաժայն, (և այս ամէն տարիներն յննդոց զրոց մէջ կը գտնենք որոշ կերպով գրուած բացի Յակոբայ տարիքէն որ պատճառաբանութեամբ կը գտնենք. այն է, Յակոբ 130 տարեկան էր, (ԴՆ. ԽԷ. 8) «Եւ ասէ փառաւոն ցՅակոբ, քանի՞ են ամբ աւուրց կենաց քոց. Եւ ասէ Յակոբ... հարիւր և երեսուն ամ է»։ Իսկ Յովսէփ այն ատեն երեսուն և ինն տարեկան էր. ուստի Եթէ 130էն հանենք 39ը կը մնայ 91 որ է Յակոբայ տարին Յովսէփայ ծնած ժամանակ), և որովհետև այս տարիները չորս հարիւր տարի չեն լրացներ, ըսել է թէ ուրիշ ժամանակի մը վրայ է խօսքը։ Արդ այդ ժամանակին վրայ խօսիլ ուզելով պիտի բացատրենք նախ՝ որ այդ չորս ազգն հասկընալու է Եգիպտոսի մէջ յաջորդաբար ծնածներուն համար, և չորրորդ ազգն է որ Եգիպտոսէն ելած է. երկրորդ չորս հարիւր տարի որ կը յիշատակէ՝ պէտք է հասկընալ Արարհամու տեսիլքէն մինչև Եգիպտոսէն ելլելու ժա-

մանակամիջոցն. իսկ երրորդը հետեանք մ'է երկրորդին, վասն զի անգամ մը որ չորս հարիւր տարի ըլլալն այս ժամանակամիջոցին ընդունինք՝ քառասուն և չորս տարիներն որոշ կերպով երևան կ'ելլեն։ Այս այն քառասուն և չորս տարիներն են որոնց փոխարէն Եւսեբիոս վաթսուն և հինգ տարի կը դնէ։

Առաջին մասը ապացուցանելու համար դիմենք Հրէական ցեղաբանութեան, թէպէտ Մովսէս այս մասս լուրթեամբ կ'անցնի, սակայն Մատթէոս աւետարանիչէն և Մնացորդաց զրոց մէջէն կրնանք Յուդայի ցեղին յաջորդութիւնը գտնել, որ մեզի պիտի ծառայէ ցուցնելու համար թէ՛ չորս ազգ միայն ծնած են Եգիպտոսի մէջ։ Եւ այս առաջին մասն է հիմն՝ որուն վրայ պիտի հաստատենք երկրորդ մասը։

Մատթէոսի Աւետարանին առաջին գլխոյն 3 և 4 համարներու մէջ կը կարդանք, «Յուդայ ծնաւ զՓարէս և զԶաբաի Թամարայ, Փարէս ծնաւ զԵզրոֆն. Եզրոֆն ծնաւ զԱրամ. Արամ ծնաւ զԱբիսնադար. Աբիսնադար ծնաւ զԵսասոն», և Առաջին Մնացորդաց երկրորդ գլխոյն մէջ 4էն մինչև 11 համար, «Եւ Թամար նուորա (Յուդայի) ծնաւ զՓարէս և զԶաբա... Որդիք Փարէսի՝ Եսրոմ (Մատթէոսի մէջ Եզրոֆն կը գրուի) . . . և որդիք Եսրոմայ որք ծնան նմա՝ Յարամել և Ոքորել և Արամ. Արամ ծնաւ զԱբիսնադար, և Աբիսնադար ծնաւ զԵսասոն զիշխան տանն Յուդայ»։

Այս վկայութիւններն կարծես ցոյց կու տան թէ հինգ ազգ ծնած ըլլան Եգիպտոսի մէջ, այն է Փարէս, Եսրոմ, Արամ, Աբիսնադար, և Եսասոն, մինչդեռ իրականութեան մէջ չորս ազգ ծնած են, վասն զի Փարէս Եգիպտոսի մէջ ծնած չէ. այս այլ ցոյց պիտի տանք։ Իսկ Եսասոն իշխանն՝ որ Մնացորդաց մէջ կը յիշատակուի, ճիշտ նոյն Եսասոնն է, որ Մովսէս կը յիշատակէ Թուոց զրոց մէջ (Գլ. Ա. 4-7). կը հրամայէ Տէր Մովսէսի համբել Խաբայիւցիներն. «դու և Ահարոն առնիցէք նոցա հանդէս. և ընդ

ձեզ լինիցին իւրաքանչիւր ըստ ցեղի, իւրաքանչիւր իշխան, ըստ տանց նահապետաց լինիցին: Եւ այս են անուանք արանցն՝ որ յանդիման լինիցին ընդ ձեզ... (Յուդայի) Նաասոն որդի Ամինա-ղարայ: Եւ թուարկուեալ կատարուեցաւ, «յամին երկրորդի ելանելոյ նոցա յերկրէն Եգիպտացուց» (Թուոց Գլ. Ա. 1):

Տարակոյս չկայ Նաասոնին համար թէ Եգիպտոսի մէջ ծնած է. յայտնի բան է որ մէկ տարուան մանուկ՝ տան նահապետ չհամարուիր, և թէ իշխան չկրնար ըլլալ իսրայելացիները համբելու համար, եթէ ուզենանք Եգիպտոսէն ելլելէն վերջը ծնած համարել զինքը, ուրեմն Նաասոն Եգիպտոսի մէջ ծնած է. և որպէս զի սա չոր-բորդ ազգն համարուի, պէտք է որ փա-րէս ծնած չըլլայ Եգիպտոսի մէջ:

Եւ արդարեւ Յուդայի որդին Փարէս ի թումնայ և ոչ Եգիպտոսի մէջ ծնած է, որուն համար Երննդոց գիրքը ամբողջ ԼԼ որուիւր կը նուիրէ, և մեծ կարեւորութիւն ունի այս զուրիք, վասն զի Դաւթի ցեղը սակից ծագումն առած է՝ ուսկից սերեցաւ Քրիստոս. բաց ի այս մեծ կարեւորութե-նէն՝ մեր խնդրոյն լուծումը այս զիւոյն վրայ հաստատուած է մասամբ մը. վասն զի Երննդոց նախընթաց զիւոյն մէջ, (ԼԷ), Յովսեփայ եղբարց կողմէն վաճառուելուն պատմութիւնը կ'ընէ և այն ժամանակ Յովսէփ տասն և եօթն տարուան էր, Երննդոց նոյն զիւոյն պատմածին համե-մատ: Եւ Յովսեփայ՝ պատմութեան շա-րունակութիւնը կը գտնենք Երննդոց ԼԹ զիւոյն մէջ, ասով հասկըցնել կու տայ թէ Փարէսի ծնունդը որ ԼԹ զիւոյն մէջ կը ղնէ, Յովսեփայ վաճառման ժամա-նակները հանդիպած պիտ' ըլլայ:

Հիմա գանք թաճնայ քաղաքին, ուր Յուդայ գնաց իւր իրաս Ողորդմացի հո-վիւին հետ. սա քաղաք մ'է Քանանաց-ւոց, որ ապա Դանայ ցեղին անցաւ, և կը գտնուի 31° 40' լայնութեան տակ, և 34° 45' երկայնութեան վրայ իրիկիչի ելից կողմը. այս հաշուով ալ այդ քաղա-քին տեղը Քանանացւոց երկրին մէջ ըլ-

լալը հաստատուելէն վերջը՝ Փարէսի Ե-գիպտոսի մէջ ծնած ըլլալուն համար ամէն տարակոյս կը փարատի:

Անգամ մը որ հաստատեցինք թէ Փա-րէս Յովսեփայ վաճառման ժամանակ ծնած է, սակից կը հետևի թէ քսան և երկու տարուան եղած ժամանակ մտած է Եգիպ-տոս իւր հօրը Յուդայի և պապուն Յա-կոբայ հետ. վասն զի Յովսէփ երեսուն տարեկան էր կ'ըսէ՝ Երննդոց գիրքը (Գլ. ԽԱ. 46) երբ Փարաւոնի ներկայացու-ցին. անցան եօթն լիութեան տարիները, և սովին երկրորդ տարին կանչեց Յով-սէփ իւր հայրը՝ Յակոբ և եղբարքը Ե-գիպտոս, և բնակեցան Գեսեմի երկիրը, հետևաբար երեսներորդ իններորդ տարւոյն մէջ էր այն ատեն Յովսէփ. եթէ այս թուականէս 17 տարին հանենք, որովհե-տև 17 տարեկան էր երբ նա մտաւ Ե-գիպտոս, կը գտնենք որ քսաներորդ եր-կրորդ տարին է Յովսեփայ Եգիպտոս մըտ-նելուն, իւր հօր Եգիպտոս մտնելէն ա-ռաջ, և այս քսան և երկու տարին ալ Փարէսի տարիք կրնանք համարել, որով ամէն պատճառարանութեամբ Փարէս Ե-գիպտոսի մէջ ծնած չէ. հետևաբար Ե-գիպտոսի մէջ ծնածներն չորս ազգ կ'ըլ-լան, Եղբրմ, Աբրամ, Ամինաղար և Նաա-սոն:

Հ. ԽՈՐԷՆ Ս.

Շարայարեի

ԿԱՐԵԼԻ Է ԱՊԱԳԱՆ ՆԱԽՏԵՍԵԼ

Շատեր կը հաւատան, զեռ աւելի շա-տեր ալ կը մերժեն թէ կարելի ըլլայ նա-խատեսել ապագան: Եւ սակայն այնպիսի նիւթ մ'է այս՝ որ կ'արժէ լուրջ կերպով ուսումնասիրել և հակաճառել այս մասին. որովհետև թերևս ոչ մէկն ալ ճշմարտու-թեան կողմն է. ո՛չ անոնք որ կը հաս-